

De gemeente is gewoon een bedrijf

Erik Pennekamp

Een grap is snel gemaakt, maar aan de arbeidsomstandigheden van ambtenaren kan een hoop worden verbeterd. En dan gaat het niet eens om de mensen van de buitendienst, maar gewoon om de ambtenaar die ten gemeentehuize zorgt dat de burger zijn huis, trouwboekje, rijbewijs, paspoort of uitkering netjes op tijd krijgt. Of de arbocoördinator veel aan die verbetering kan doen is de vraag.

Bij gebrek aan een arbocoördinator en een geschikte ruimte ontvangt hoofd Personeel en Organisatie G.A. Haneveer van de gemeente B. de landelijk projectleider van het inspectieproject gemeenten Cees Goudriaan in de trouwzaal. De gemeente heeft 18 000 inwoners en 120 werknemers, plus een burgemeester en drie wethouders. Die werknemers hebben één grote klacht: het gebouw. Het is te heet, te koud, het tocht, het is niet te ventileren en de zonwering werkt niet. En dat komt niet alleen door het jaren zestig ontwerp met veel glas, maar vooral door de kozijnen. De bouwer tikte goedkoop een afgekeurde partij op de kop. Daar lijden de ambtenaren nu nog onder. De kozijnen rotten van binnen uit. Het overgrote deel is niet of met gevaar voor eigen leven open te zetten. Een ander deel is trouwens ook niet volledig te sluiten. Tocht en natte vloeren zijn het gevolg. Overal zijn met plakband, stokken, planken en wiggen noodverbanden aangebracht. Maar of de wetgever dát nou bedoelt met zelfwerkzaamheid valt ernstig te betwijfelen.

Wanpand

Welke kamer Goudriaan ook betreedt, als hij heeft verteld wie en wat hij is, dan is overal de reactie: 'Gelukkig, gaat er dan eindelijk wat gebeuren?' 'Afbreken', is de simpele conclusie van Goudriaan, 'dit is een wanpand.' Haneveer is dat met hem eens, ook al omdat de renovatiekosten (twaalf miljoen gulden) vergelijkbaar zijn met de prijs van nieuwbouw. Maar politiek ligt dat nogal gevoelig. Zo op het eerste oog is er niet zo gek veel aan de hand namelijk. De ruimte voor het publiek ziet er acceptabel uit, en waarom zou je als burger die ambtenaren nou in de watten moeten leggen? Tijdens zijn ronde door het gebouw komt Goudriaan meer dingen tegen

Klimaatbeheersing is bij veel gemeenten hét grote probleem.
Foto: Chris Pennarts

die de toets der kritiek niet kunnen doorstaan: stopcontacten en aansluitingen van het computernetwerk op de vloer vormen hinderlijke, door het binnenwaaiende regenwater soms levensgevaarlijke obstakels; bij het lichtdrukapparaat staan liters ammoniak in de slecht geventileerde ruimte; vluchtwegaanduidingen ontbreken. Agressiegevoelige diensten als Huisvesting of Sociale Zaken moeten hun klanten ontvangen op de gang of in een benauwd spreekkamertje. Dat komt de rust van een eventuele opgewonden cliënt niet ten goede. En als het op schoppen en slaan uitloopt, dan staat de cliënt tussen de ambtenaar en de deur. De alarmknop naar de bode heeft nauwelijks nut: in de minuut die nodig is om de bedreigde ambtenaar te bereiken kunnen heel wat klappen vallen.

Daarnaast zijn er de vaste punten: slechte stoelen, rugbrekende balies, ratelende printers, reflecterende beeldschermen, snoeren op de grond. Gek genoeg is het verzuim lager dan 5%.

Verplicht

Een ander vast punt is het ontbreken van arboplannen en -verslagen. 'Jullie hebben meer dan honderd medewerkers, dus die zijn verplicht', legt Goudriaan uit, om er meteen aan toe te voegen dat hij gewend is dat ze er niet zijn. Haneveer vertelt dat de gemeente midden in een reorganisatie zit, of organisatie-ontwikkeling, zoals hij het zelf liever noemt. 'We zijn omgeschakeld naar een sectormodel. We hebben afgesproken dat we de hele olifant op zullen eten, maar wel stukje bij beetje. Eén van de dingen die we la-

ten verzorgen is management-training, de hele stijl van leiding geven wordt anders.' Goudriaan vindt dat een kans voor open doel om arbo in het gemeentelijke P&O-beleid te integreren.

Kantine

En dan ontbreekt er nog iets aan goede arbeidsomstandigheden: de kantine. Ambtenaren van de gemeente B. eten hun boterhammen thuis, aan hun eigen bureau of buiten. Een kantine van voldoende afmetingen is bij meer dan 25 medewerkers wel verplicht. Ambtenaren van de gemeente G. (68 000 inwoners, 865 ambtenaren, 1 arbocoördinator) zijn wat dat betreft maar een heel klein beetje beter af: een hoekje van vijf bij vijf moet aan ruim tweehonderd man/vrouw in het nieuwe Stadskantoor een rustplaats bieden. Het College vindt dat klagers maar moeten lopen naar een beter uitgeruste restauratiemogelijkheid tien minuten verderop. Arbocoördinator mevrouw Phily Schouten betreurt deze situatie, en Goudriaan geeft haar ruim gelijk.

Maar er is meer mis in het moderne Stadskantoor. Ook hier is de grote klacht het binnenklimaat. Er zijn kantoren waar de verwarming nog nooit is aangeweest, zelfs niet bij tien graden vorst. De winkels onder het kantoor zijn daar schuldig aan. Door de open deuren moeten de winkeliers flink stoken. De bovenliggende verdieping van het Stadskantoor wordt zo ongevraagd voorzien van vloerverwarming. Omdat ventilatie ontbreekt, is het 's ochtends muf in de kantoren. Hoewel de ramen hier soepel open kunnen, is dat niet altijd een oplossing: de aanvoertroute naar enkele woningen en de parkeergarage zorgen zeker op marktdagen en in het toeristenseizoen voor een enorme stroom auto's. Het parkeerdak van de garage grenst pal aan de gevel van de afdeling onderwijs. De verkleining van de afstand tussen burger en gemeente is volgens sommige ambtenaren hier iets te letterlijk opgevat. 'Klimaatbeheersing in gebouwen is een vreselijk moeilijk vak', vindt Goudriaan. 'Er zijn maar heel weinig mensen die dat goed kunnen. Soms zijn de architecten tekortgeschoten, maar dikwijls sneuvelen bij geldgebrek ventilatie of zonwering het eerst', is zijn ervaring.

Damestoilet

Schouten besteedt gemiddeld 16 uur per week aan arbotaken, naast haar werk bij P&O. 'Het werk bij P&O is nog geen belemmering gebleken, maar ik zou liever wat hoger in de

organisatie zitten, bijvoorbeeld in de sector Management Ondersteuning en Strategie', zegt zij. Goudriaan: 'Het moet duidelijk zijn waar de bevoegdheden en verantwoordelijkheden liggen. Dat men verplicht is bijvoorbeeld bij inkoop of huisvesting de arbocoördinator in te schakelen. Dat er naar veiligheid, gezondheid en welzijn gekeken wordt. Dat is trouwens niet alleen een taak voor de arbocoördinator, maar ook voor de MC.'

Onlangs nog werd het gebrek aan directe bevoegdheden Schouten weer pijnlijk duidelijk. 'Bij een verbouwing wegens ruimtegebrek in een ander pand dreigde het dames-toilet te sneuvelen. Toen heb ik tegen de dames die daar werkten gezegd: "Als ze gaan slopen ga je er maar opzitten, want dit kan niet". Maar ik kan het niet echt voorkomen.'

'Dat is waar ik op aanstuur', verduidelijkt Goudriaan, 'dat ze niet zeggen: "leuk verhaal mevrouw Schouten, maar bekijk het maar, het gebeurt zoals wij dat willen". Dan zou het handig zijn als u een lijntje naar de gemeentesecretaris of desnoods de burgemeester zelf heeft. Want anders krijg je een competentiestrijd van hier tot ginder. Dan staat er al lang een ander pand voordat dat uitgevochten is. Het is natuurlijk leuk dat u een functie heeft gekregen, maar u moet er wel wat mee kunnen doen. En de MC moet ook op zijn poot leren spelen', jut Goudriaan zijn gesprekspartners een beetje op.

Steggelen

Toch gebeurt er genoeg. Er ligt een klimatenquête en de discussienota huisvesting gemeentelijk apparaat is behandeld in het College. 'We hebben uitgerekend dat we volgens de norm 40% ruimte tekortkomen', zegt Schouten. De Arbeidsinspectie kan daar niets aan doen. 'Alders, De Vries en de Rijksgebouwendienst zijn daar uitgebreid over aan het steggelen, maar ik zal het in mijn brief aan B&W zetten', belooft Goudriaan.

Veertig man van de gemeente hebben een EHBO-cursus gedaan, een stagiaire van de BGD heeft een cursus rug-, nek- en schouderklachten gegeven (gekoppeld aan informatie over de beeldschermwerkplek), de stoelen van de Sociale Dienst zijn vervangen, er is een calamiteitenplan voor de Gemeentewerf, de sector Gemeentewerken start een experiment met een lekenrapporteur die op de eerste ziektedag al langskomt, in het personeelsblad staat een arborubriek, het ziekteverzuim is gedaald van 8% naar 5,4%, de risico-

Pin-up

Op een klein incident na valt de rondgang in de categorie oude wijn in nieuwe zakken. Zoemende ventilatoren en rode hoofden zijn stille getuigen van het klimaatprobleem, behalve in de klantvriendelijke, airconditioned ruimte van Burgerzaken. Het ventilatieprobleem komt het best naar voren in de maffe kamer waar ook de kluis staat. 'Maar we zijn een artikel 12 gemeente, dus die kan rustig open blijven staan', is de standaardgrap op de afdeling.

Het incident speelt zich af in de archiefruimte. Goudriaan stoort zich danig aan de uitgestalde verzameling borsten en billen van vrouwelijke, en harige torso's van mannelijke oorsprong. 'Zo ga je niet met collega's om', vindt hij. De grootste liefhebber gaat onmiddellijk fel in de verdediging. Hij zegt nog net niet dat Goudriaan zich met zijn eigen zaken moet bemoeien, maar zijn ogen schieten vuur. Zijn collega's, mannen en vrouwen, doen een beetje lacherig, maar Goudriaan is vastbesloten er in zijn brief aan B&W melding van te maken. 'Dan zal die jongen mij wel niet zo aardig vinden, maar daar zit ik absoluut niet mee. Niet omdat ik het lelijk vind of zo, maar ik vind dat je anderen daar niet mee mag lastig vallen.'

inventarisatie is in een aantal sectoren in volle gang, kortom: er gebeurt ontzettend veel. Maar het is niet allemaal even gestructureerd. Het arbojaarplan 93 is nog steeds niet verschenen. 'Ik heb de gegevens van een aantal sectoren nog niet binnen', verontschuldigt Schouten zich. 'Hoe simpel moet ik het ze voorleggen, denk ik wel eens. Samen met de arbocoördinatoren van de verschillende sectoren zit ik er achteraan. Het is nog geen automatisme. Bij Gemeentewerken wel, maar daar is van oudsher veel aandacht voor veiligheid geweest. Andere sectoren reageren met "wat hebben wij nou aan arbo?" Maar als ik arboördinatoren van andere gemeenten spreek, dan doen wij het zo slecht nog niet', spreekt Schouten zich wat moed in. Goudriaan is dat met haar eens. 'En als arbojaarplan heb ik liever één A4-tje waar staat wat er écht gaat gebeuren, dan een hele bijbel waar iedereen zich achter kan verschuilen.'

Gemeen

Het is een beetje gemeen om het te denken, en volgens Goudriaan absoluut ten onrechte, maar het inspectieproject bij alle gemeenten in Nederland ademt een beetje de sfeer van ambtenaren onder elkaar. Zo worden de bezoeken ruim van te voren aangekondigd en is de termijn

waarop woorden in daden moeten zijn omgezet ruimer dan in het bedrijfsleven. 'Druk uitoefenen heeft niet zo veel zin, want de besluitvorming verloopt nou eenmaal traag. En als ik een bezoek niet aankondig, dan bestaat de kans dat degene die ik nodig heb er niet is', is Goudriaans verklaring.

Het beeld dat ontstaan is bij het bezoek aan de twee gemeenten wordt landelijk bevestigd. Klimaat, meubilair, geluid, beeldschermen, het ontbreken van calamiteitenplannen, blusmiddelen en elektrische aansluitingen zijn overal een probleem. Daarnaast bestaan bijna overal knelpunten in de organisatie van de zorg voor goede arbeidsomstandigheden: bevoegdheden en verantwoordelijkheden zijn onduidelijk; risico-inventarisatie vindt niet plaats; deskundigen worden onvoldoende ingeschakeld en hun adviezen dikwijls niet opgevolgd; MC's worden onvoldoende betrokken bij en zijn te weinig op de hoogte van hun positie inzake arbeidsomstandigheden; in het werkoverleg ontbreekt arbo; voorlichting en onderricht zijn onvoldoende en bij investeringen, inkoop en ontwerp wordt geen rekening gehouden met arbo, wat hoge, extra kostenposten tot gevolg kan hebben.

Algemene klacht van de Arbeidsinspectie is de onvoldoende sturing die B&W en het topmanagement geven aan arbozorg.

Na elke inspectie ontvangen B&W een brief, die geldt als afsprakenbrief. Dat wil zeggen dat binnen een redelijke termijn simpele knelpunten moeten zijn opgelost en dat aantoonbaar een concreet plan is opgesteld voor de verbetering van grote problemen, zoals ventilatie of nieuwbouw. De Arbeidsinspectie controleert dat zo'n zes maanden na het versturen van de brief.

'In het bedrijfsleven zeggen ze "we doen het" en het gebeurt. Of ze zeggen "we doen het niet", dus weet je als Arbeidsinspectie waar je aan toe bent. Bij gemeenten niet. De besluitvorming loopt daar vaak als dikke stroop door alle lagen van de organisatie. Maar wat mij betreft is de gemeente gewoon een bedrijf', besluit Goudriaan strijdvaardig. Toch ziet hij wel lichtpuntjes: 'De voorlichting van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten komt goed op gang. Verschillende gemeenten zijn op weg naar een goed werkend arbozorgsysteem.' Dat ook de consequente inspecties in elke Nederlandse gemeente daarin een rol spelen is zonneklaar.

Nieuwe

Arbo-checklist

Bij Koninklijke Vermande is onlangs in samenwerking met deskundigen van de Arbeidsinspectie en de brandweer de 'Arbo checklist' ontwikkeld, een instrument om arbobeleid op te zetten, uit te voeren, te evalueren en aan te passen waar en wanneer nodig. De checklist maakt het inventariseren en het vastleggen van de prioriteiten, bevoegdheden en verantwoordelijkheden mogelijk. De uitgave is bestemd voor een ieder die te maken heeft of krijgt met arbobeleid: arbocoördinatoren, PZ/P&O-functionarissen, veiligheidskundigen, OR-leden, leden van VGW-commissies, werkgevers en leidinggevenden van grote en kleine organisaties.

Voor telefonische bestellingen en nadere informatie: tel. 03200-22944.

Prijs f 95 inclusief BTW, exclusief verzendkosten. Bij aanschaf is een abonnement op de aanvullingen voor minimaal een jaar inbegrepen, en daarna tot wederopzegging. Pagina-prijs 41 cent.

Veiligheidsplanning

Bij uitgeverij Kluwer Bedrijfswetenschappen is het vierde deel in de serie Bedrijfsveiligheid verschenen.

'Veiligheidsplanning in de praktijk, samenspel van werkgevers, werknemers, deskundige diensten en overheidsinspectie' (drs. H. Hekman) belicht de achtergronden, methodiek en systematiek van praktische veiligheidsplanning. Het reikt gedachten en handvatten aan om zelf een veiligheidskundige visie te ontwikkelen en deze structureel te implementeren in de gehele bedrijfsvoering via een veiligheidsplan. Aan verschillende disciplines en specialismen wordt aandacht besteed, evenals aan zaken als risico-acceptatie. Daarmee is het een boek dat veiligheidsplanning zowel overzichtelijk als toegankelijk maakt.

Veiligheidsplanning in de praktijk, ingenaaid, 160 pag., f 45, ISBN 9026715536.

Arbeidsongevallen 1992

In het boekje Arbeidsongevallen 1992 staan de gegevens van ongevallen in 250 bedrijven die deelnamen in de NIA-Arbeidsongevallenregistratie. De gegevens duiden op steeds minder ongevallen, maar ook op een toenemende verzuimduur als

gevolg van ongevallen. Sinds 1956 is de gemiddelde frequentie van arbeidsongevallen gedaald van tien per honderd werknemers naar nog geen twee per honderd in 1992. Een belangrijke oorzaak van die daling is de invoering van de Ziektewet in 1967 geweest.

Jaarlijks sturen ruim 250 bedrijven en instellingen hun ongevalsgegevens via een meldingsformulier naar het NIA. In ruil daarvoor ontvangen zij het jaarboek met cijfers uit de betreffende bedrijfstak. Daardoor kunnen zij de eigen cijfers met die van anderen vergelijken. Ook ontvangen zij een (niet openbare) bijlage met gestandaardiseerde ongevalscijfers per bedrijf.

Arbeidsongevallen 1992, ISBN 90 6365 067 1, D.J. Klein Hesselink, T.D.P.J. van den Berg. De prijs bedraagt f 17,50 excl. BTW en verzendkosten, te bestellen bij NIA, afd. Verkoop, 020-5498404/465. Belangstellenden voor deelname aan de registratie: mw. Th. van den Berg, 020-5498494.